

Anmeldelse af

Dante Alighieri, *Latinske Skrifter*,

Gads forlag, 2021

Omtalt af Leonardo Cecchini

I 2021 var det 700 år siden, at Dante Alighieri (1265-1321) døde i Ravenna natten mellem d. 13. og d. 14. september. Jubilæet blev fejret på behørig vis i Italien. Året blev udnævnt til Dante Mindeår– *l'anno di Dante* – og det italienske kulturministerium nedsat et specielt udvalg, som havde til formål at finansiere og organisere en mængde initiativer og arrangementer i hele Italien både på det institutionelle plan, i den akademiske verden og i den brede offentlighed.

Også i Danmark blev jubilæet markeret. Weekendavisen (9. sept. 2021) helligede hele bogsektionen til *Den Guddommelige Komædie*; Kristeligt Dagblad, Jyllands Posten, Information og Berlingske havde stort anlagte artikler; Københavns Universitet – landets eneste videregående læreanstalt, hvor der undervises i italiensk – organiserede et tværfagligt seminar, der blev afsluttet med en teaterforestilling; der blev afholdt foredrag og læsninger af *Komedien* (bl.a. på Glyptoteket) og, hvis jeg husker rigtigt, blev Dante også omtalt i Deadline på DR.

I denne bølge af fornyet interesse for Dante kan man også placere udgivelsen af bogen Dante Alighieri, *Latinske Skrifter*, Gads forlag (i serien Latinerkvarteret, udgivet i samarbejde med *Societas Latina Daniae*), redigeret af Christian Høgel, Hanne Roer og Ditlev Tamm. Bogen introducerer og oversætter nogle af Dantes værker, som endnu ikke har været oversat til dansk, nemlig et udvalg af brevene (*Epistolae*), Dantes to hyrdedigte (*Eclogae*) til Giovanni del Virgilio og den lille naturvidenskabelige afhandling om vand og jord (*Quaestio de aqua et terra*).

Lad os se nærmere på bogens struktur. Efter et kort forord af de tre forfattere, der præsenterer bogens indhold og *state of the art* ang. oversættelser af Dantes forfatter- skab på dansk, følger en introduktion til Dantes liv og værk af Ditlev Tamm. Derefter følger to kapitler – skrevet af henholdsvis Hanne Roer og Ditlev Tamm – der omhandler Dantes to vigtigste latinske værker: *Om veltalenhed på folkesproget* (*De vulgari eloquentia* ca. 1305-07) hvor han – på latin – forsvarer sit valg om at skrive på fol-

kesproget; og den politiske traktat *Monarkiet* (*De Monarchia*¹) om forholdet mellem Kejseren og Paven, og hvor Dante argumenterer for, at både pavens og kejserens magt kommer direkte fra Gud. Paven har derfor kun overhøjhed i åndelige sager, men ikke i forhold til verdslig magt, som tilkommer kejseren. Begge værker er tidligere blevet oversat til dansk² og derfor nøjes man her med kun at referere til dem.

Derefter følger de tre centrale kapitler om brevene, hyrdedigtene og den naturvidenskabelige afhandling om vand og jord. De er struktureret således, at værket først bliver introduceret og kommenteret, og bagefter følger oversættelsen henholdsvis af Hanne Roer (brevene) og Christian Høgel (hyrdedigte og *Quaestio*). Til sidst følger et kapitel, hvor Marianne Pade og Johann Ramming er gennemgår Dantes brug af middelalderlatin.

I kapitlet om Dantes liv og værk fokuserer Ditlev Tamm på Dantes hovedværk: *Komedien*. Det er selvfølgelig umuligt at give en altfavnende beskrivelse af værket på få sider, og derfor koncentrerer forfatteren sig om den klassiske arv i *Komedien* og behandler især figurer fra det gamle Rom, som Dante medtager i værket; et valg som forekommer fornuftigt, når man tager bogens overordnede tema og dens placering i serien Latinerkvarteret i betragtning. Der bliver også plads til en kort præsentation af, hvad vi ved om Dantes liv (ikke så meget desværre); her benytter Ditlev Tamm bl.a. den nyligt udkomne og meget lovpriste Dantebiografi af Alessandro Barbero.³

I kapitel 4 tager Hanne Roer sig af Dante som brevforfatter. Der er kun bevaret tretten af de mange breve, som Dante må have skrevet i løbet af sit liv, og af disse har forfatterne valgt at oversætte breve nr. fem, seks, syv (de såkaldte kejserbreve), elleve (til de italienske kardinaler) samt tolv. Kriteriet for udvælgelse synes at være at give et indblik i den politiske Dante. Forskning i Dante (f. eks. Barbero) har også på det seneste revurderet brevene og anser dem for vigtige kilder til Dantes politiske praksis. Kejserbrevene og brev nr. elleve stammer alle fra årene 1310-14, årene hvor Henrik af Luxemburg bliver udnævnt til tysk-romersk kejser og forsøger at erobre Italien, og hvor Dante helhjertet støtter hans foretagende og i ham ser en mulighed for at kunne

-
1. Danteforskningen veksler mellem forskellige dateringer af dette værk: 1308; 1312-13; 1318.
  2. *Dante om poesi og sprog. Om veltalenhed på folkesproget og XIII brev til Cangrande della Scala*, oversættelse ved C. Høgel og H. Roer (2008). Dante Alighieri: *Monarkiet*, oversat af D. Tamm, forord J. C.- Grøndal (2020).
  3. Alessandro Barbero, *Dante*, Bari-Roma, 2020.

komme tilbage til Firenze. I brevene henvender Dante sig til en række italienske politiske aktører (og til Henrik selv) med henblik på at mobilisere de pro-kejserslige kræfter på halvøen. Også formålet med brev nr. elleve er politisk: at få valgt en italiensk kardinal til pave ved konklavet i 1314 i Carpentras og dermed flytte pavestolen tilbage til Rom fra dens *cattività avignonese* (perioden 1309-76 hvor paverne ophold sig i Avignon i Frankrig). Brev nr. tolv adskiller sig fra de andre ved at være af mere personlig karakter, skrevet til en ven og i dagligdags stil, og repræsenterer en vigtig kilde til den sidste fase af Dantes liv i eksil.

Hanne Roers velskrevne introduktion er en lille afhandling i sig selv, der giver en detaljeret beskrivelse af Dantes brevkunst (med inddragelse af de seneste vigtige italiensk- og engelsksprogede forskningsbidrag om emnet). Hun præsenterer de udvalgte breve og deres historiske kontekst og omtaler også de af Dantes breve som ikke oversættes her, inklusiv det berømteste – brev nr. tretten til Veronas hersker Cangrande della Scala⁴ – der stadigvæk deler Danteforskere i to lejre: dem som hælder til, at brevet ikke eller kun delvist er skrevet af Dante og dem, som er overbeviste om, at brevet er autentisk.⁵ Hun redegør for Dantes skrivestil og retoriske evner og argumenterer overbevisende for, at Dante havde et grundigt kendskab til middelalderlig brevskrivningskunst (*ars dictaminis*) med eksempler på nogle af de vigtigste stilistiske træk i brevene. Til sidst præsenterer hun brevenes forskellige udgaver af manuskripterne og tekstudgaverne. Derefter følger oversættelsen, hvor Hanne Roer bestræber sig på (og lykkedes med) at gengive originalens høje stilistiske leje. Særdeles mange oplysende noter hjælper læseren med at orientere sig i de mange bibelske og klassiske henvisninger, der findes i teksterne.

---

4. Allerede oversat af hende selv og C. Høgel i *Dante om poesi og sprog. Om veltalenhed på folkesproget* (2008).

5. Hanne Roer nævner at de fleste forskere er i dag tilbøjelige til at mene at brevet ikke eller kun delvis er Dantes og i denne forbindelse nævner hun en interessant artikel af historikeren Carlo Ginzburg (*Dante's Epistle to Cangrande and its Two Authors*, 2005 (<https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2031/pba139p195.pdf>) i hvilken Ginzburg hævder at Boccaccio må have skrevet største del af brevet. Jeg har selv beskæftiget mig med problematikken for mange år siden (L. Cecchini, "Allegory of the Theologians" or "Allegory of the Poets": Allegory in Dante's *Commedia*, in «Orbis Litterarum», vol. 55, nr. 5, 2000. s. 340-378) og følger mig ikke helt overbevist af Ginzburgs argumentation. For en kritik af Ginzburg (og mere) se Paolo De Ventura, *Dante tra Cangrande e i falsari: gli ultimi vent'anni dell'Epistola XIII*, in «Critica Letteraria», år XL, fasc. I, nr. 154, 2012, s. 3-21 der gennemgår de sidste tyve års bidrag til striden.

I kapitel 5 påtager Christian Høgel sig opgaven at formidle og oversætte Dantes to hyrdedigte fra ca. 1319-20. Digtene er især interessante som eksempler på Dantes kontakter med den såkaldt *proto* eller *preumanesimo*; dvs. spredningen i slutningen af det 12. århundrede / begyndelsen af det 13. århundrede af de første tegn på den nye sensibilitet for det klassiske, der senere vil slå igennem i fuld udstrækning i Italien med Francesco Petrarca (1304-1374). Udover Giovanni (der blev kaldt del Virgilio netop på grund af hans agtelse for den latinske digter) er vigtige figurer i denne forbindelse Albertino Mussato (1262-1329) og Lovato de' Lovati (1241-1309).⁶

Dantes to hyrdedigte er begge skrevet som modsvar til digte fra Giovanni,⁷ hvor han bebrejder Dante, at han ville opnå poetisk berømmelse ved at skrive på folkesproget og opfordrer ham i stedet til at holde sig til latin. På denne måde vil han kunne blive digterkronet i Bologna. Dantes svarer afvisende i en ironisk-allegorisk stil og lover Giovanni, at han vil sende ham ti cantoer af Paradiset for at gøre ham mildere stemt over for italiensk – hvilket gør de to hyrdebrev til vigtige kilder for datering af Komediens sidste *cantica*.

Christian Høgels introduktion gennemgår på kompetent vis genrens historie og konventioner og introducerer det komplicerede rollespil, der udfolder sig i digtene mellem de forskellige forklædte karakterer. Et rigt noteapparat hjælper læseren med at orientere sig mellem de mange klassiske og bibelske citater, der elegant væves sammen i digtene.

Sidste værk, der omtales og gengives i uddrag, også af Christian Høgel, er Dantes eneste kendte naturvidenskabelige værk. Mod slutningen af sit liv deltog Dante i en videnskabelig debat om kosmologi, som blev holdt ved Sankt Helena Kirke i Verona d. 20. januar 1320 under et besøg hos Cangrande della Scala, hvis hof Dante allerede havde forladt to år tidligere. Resultatet af denne debat er *Quaestio de aqua et terra*,⁸ hvori der forklares, hvorfor jorden rager op over vandet, når nu Aristoteles lærer os, at jordens plads i universet er under vandet.

---

6. Siden Burckhardt har man diskuteret indenfor Danteforskning om, og i hvilket omfang, man kan kalde Dante humanist.

7. Vi har ikke så mange kilder om Giovanni, men vi ved at han underviste klassisk litteratur ved universitetet i Bologna.

8. Også kendt som *Quaestio de situ et forma aquae et terrae*. Også tilskrivning til Dante af *Quaestio* har længe været diskuteret, men betragtes nu som autentisk på basis af leksikalske, stilistiske, doktrinære paralleller med andre af Dantes værker.

På trods af en vis heterogenitet i bidragene drejer det sig om en meget vellykket publikation takket været det fortrinlige formidlingsarbejde af de tre forfattere. Den giver en læser, der er alment interesseret i Dante, men ikke behersker latin, adgang til nogle af de af hans værker som ligger længst væk fra en moderne læsers verdensanskuelse. Med oversættelsen af disse sidste værker fra Dantes hånd⁹ får det danske publikum et mere komplet billede af ham som den ægte polyhistor, han var, og af hans omfattende og nuancerede viden. Bogen kan derfor siges til at være et vigtigt redskab til at forstå baggrunden for *Den guddommelige Komedie*. Bogen er rigt illustreret.

---

9. Som det bliver nævnt i bogens introduktion, mangler der nu kun en dansk oversættelse af *Convivio* (Gæstebuddet ca. 1304–1307), et kompliceret værk med blandingen af digte, litteraturteori og filosofi (der dog kan læses på engelsk). Dantes ungdomsværk *Vita Nuova* (Nyt Liv, 1294), et *prosime-trum* (et værk der kombinerer prosa og digte), der indeholder nogle af hans berømteste og smukkeste lyriske digte findes på dansk i en ældre oversættelse af Johannes Dam fra 1915 og venter på en oversætter (eller en dansk digter med italienske kundskaber), der vil begå sig i en mere tidsvarende oversættelse.